

За религиозността на няколко хиляди в социалките и защо повечето такива изследвания са счупени

23 Юни 2017

<https://yurukov.net/blog/>

Постоянно сме облъчвани от анкети и социологически проучвания. Особено когато става дума за избори, политика и мнения по актуални за деня въпроси. През май излезе едно такова изследване на Pew Research засягащо отношението на религията в източна Европа. То, както и няколко често споделяни мемеа в социалните мрежи, ме накараха да направя свой експеримент преди месец. Пуснах [анкета](#) за „религиозността на българите“.

Преди да задълбая в резултатите, има няколко важни детайла, които трябва да обсъдим. Първият е, че анкетата ми в никакъв случай не претендира за представителност. Не съм започвал анкетата с тази идея и нямам илюзии, че може да е. Причините за това е важно да се разберат, ако искаме да разпознаваме лошата „статистика“ и ще ги обсъдя по-подробно по-долу.

Въпреки това, интересно и до голяма степен неочаквано е, че беше попълнена от 3120 души, 2400 от които в първите 24 часа. Това само по себе си показва, че темата за религията занимава много хора от всички страни на дебата и определено е нещо, за което трябва да говорим повече. В този смисъл, самата дискусия и активност около анкетата може да е дори по-показателна от самите данни.

Също така, някои обърнаха внимание на някои странни въпроси като този за църковния

ганък. Целта му, както и подборът на отговорите на повечето въпроси, беше да илюстрирам същността на критиката ми към изследването на Pew Research. Тезата ми не е, че умишлено са подправили данните, а че липсата на разбиране за културните различия ги обезсмисля.

Не на последно място, дори вземайки предвид всички условности, резултатите от тези няколко хиляди отговора си остават интересни и с доста уговорки може да ни покажат позициите и самоопределянето ако не на друго, то поне на балона от познати и техни приятели, които има около мен в социалките.

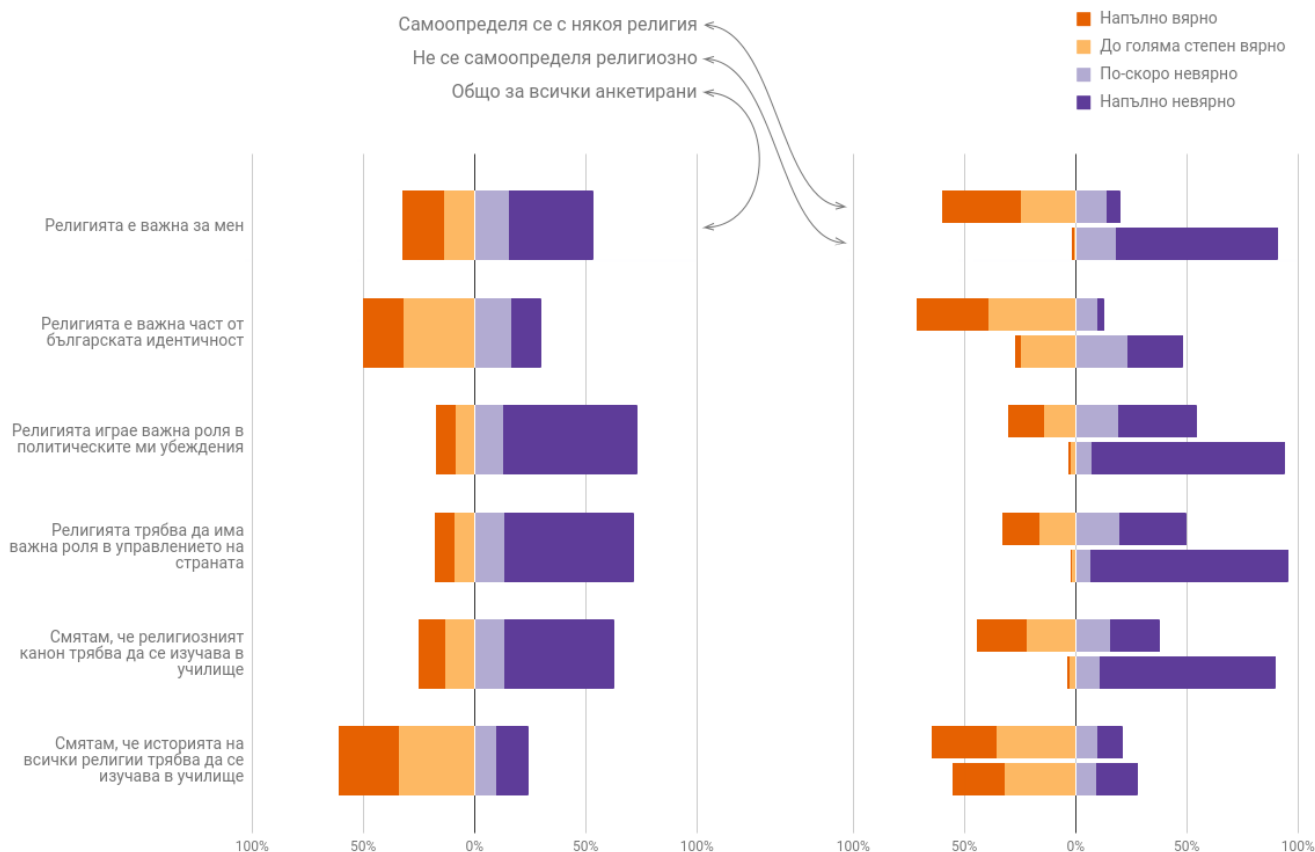
Самоопределяне, политика и изучаване на религия

След като отметнахме всичко това, мисля да започна отзад напред. Не заради друго, а просто защото отговорите са интересни.

В следващите няколко графики съм обединил всички самоопределящи се към някоя религия в една група и всички, които не се самоопределят – в друга. Знаем, че това ще раздразни някои, но за по-кратко ще ги наричам „религиозни“ и „нерелигиозни“. Разпределението впрочем е съответно 51.4% „религиозни“ срещу 44.7% с още 3.9% отговорили „друго“. Разбивка на отговорите им ще видите вдясно, а вляво е средното за всички анкетирани. Скрил съм колебаещите се. В червено са отворите „вярно“, а в лилаво – „невярно“.

При първия въпрос няма изненади – 91% от „нерелигиозните“ са отговорили, че религията не е важна за тях. Интересно е, че 20% от „религиозните“ са отговорили по същия начин. Значително повече хора и от двете групи отговарят обаче, че религията е (предимно) важна част от българската идентичност – 71% и 26%. 50% от всички отговорили са дали този отговор срещу 30% отговорили с „не“. Това съвпада с изводите на Pew.

Разминаване идва обаче при следващите въпроси. Едва 17% от отговорилите са казали, че религията влияе на религиозните им убеждения, а 19% – че трябва да играе роля в политическия живот. Дори сред отговорилите, че религията е определено важна за тях, едва половината казват, че тя им влияе политически. В България някак този въпрос е естествен – „вържи попа ... да ти е мирно селото“, както се казваше в приказката. В доста държави обаче не е така и щатите определено са сред тях. В анализите на Pew се [опитват да направят връзка](#) между религиозността на източна Европа и

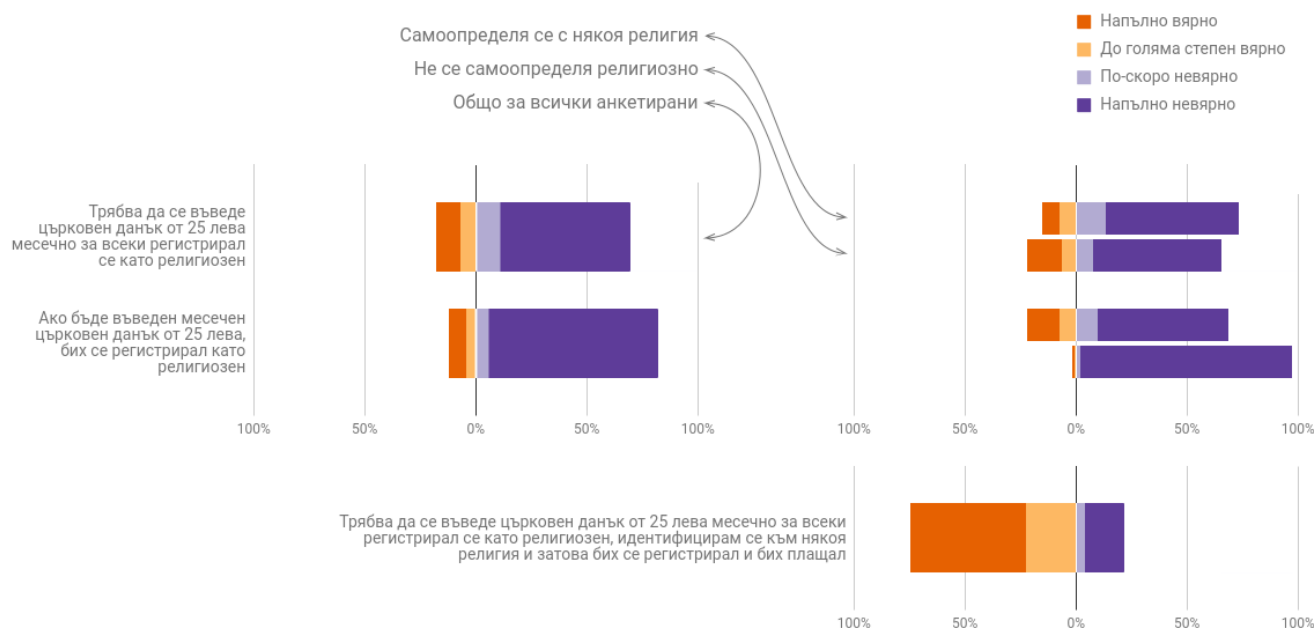
мнението за Русия. Внушават също, че увеличаване на религиозността би имала някакъв осезаем ефект във външнополитическите ни взаимоотношения с тях. Макар за отделни маргинални групи това да е вярно, то определено не е сериозен фактор в политиката ни, най-малкото заради мястото на официалната църква.

Следващият въпрос също не изненадва – почти половината от самоопределящите се с някоя религия смятат, че религиозният канон трябва да се изучава в училище, докато 90% от „нерелигиозните“ не са съгласни. Интересно е обаче единодушието по последния въпрос – да се изучава историята на всички религии в час. Над 60% от анкетиранията отговарят така и само 24% са против.

Религиозни, религиозни, колкото да сме религиозни

Така, нека да обясня. Чест проблем при съставянето на анкетите е приемането, че всички ще възприемат концепциите по един и същ начин. Мона Чалаби от The Guardian [гава](#) един интересен пример с нашумяло изследване за мнението на мюсюлманите във Великобритания за джихада. Мнозинството са отговорили, че го подкрепят и точно тези няколко гуми обикалят световните медии. Не става ясно обаче, че повечето анкетирани също отговарят, че възприемат дефиницията за „джихад“ като „мирна вътрешна борба за лично израстване“.

Аналогично, въпросът за самоопределянето с дадена религия може да има доста различен смисъл. Именно на база това направихме разбивка на данните до сега. В следващите въпроси се вижда, че дори „религиозните“ се възпротивяват срещу въвеждането на църковен данък. Едва 15% от „религиозните“ смятат, че трябва да се въведе, а 20% биха го плащали, ако се наложи. 74% от „религиозните“, които смятат, че трябва да се въведе, биха се регистрирали и плащали.

Изборът на точно тази сума не е случайна. Взимам за пример Германия, където такъв църковен данък има от давна и е процент от заплатата. Този процент варира, но съпоставен със средните доходи там, би се равнявал на около 25 лв. месечно у нас. В Германия този данък се плаща единствено, ако се регистрираш като принадлежащ към някоя от църквите. Доста емигрирали българи правят грешката да се пишат просто „християни“ и още с първата си заплата осъзнават, че вече спонсорират деноминацията на църквата, към която конкретният данъчен служител принадлежи. Лесно е да се отрегистрираш и немалко немци го правят като станат на 18 години. Тогава обаче нямат право на църковна сватба, кръщение или погребение с поп. Общо взето или си в клуба и плащаш, или не си. Затова много немци плащат църковен данък и годишно той генерира около 17 млрд. евро разпределени най-вече между католическата и евангелистката църква.

Този принцип е толкова залегнал в разбирането им за религиозност, че ако зададеш въпрос на немец дали е религиозен, почти сигурно е да отговори с „не“, ако не плаща данъка. Онези, които плащат данъци пък са особено религиозни. Всъщност Германия въпреки либералния си облик е доста религиозна държава. Едва наскоро научих, че в петъка преди Великден всички клубове са затворени и партията забранена. Стига се до викане на полиция и глоби. Това идва изцяло от християнския канон. Все още общините са разделени по линиите католици/евангелисти и гледат да се придържат към общностите си. За празничните паради да не обяснявам. Не мислете и че думата „християн-“ в името на партията на Меркел е просто така – религията има сериозна роля в политиките и кампаниите им.

В същото време, поне съдейки по тези данни, ако в България бъде въведен такъв данък, 4/5 от идентифициращите се с някоя религия и 2/3 от отговорилите, че религията е важна за тях ще „окапят“. Причината да посочвам това, че различни мемега в мрежата показват колко по-религиозни сме от тях. Едно такова нарежда Германия сред атеистичните държави, които са и мирни и прави връзка

между тези неща. Някои посочват като източник изследвания като това на [Галъп](#), където наистина се твърди, че Германия има драстично повече атеисти. Ако и в България се налага да плащаш колкото месечна винетка за отговора „религиозен“, съвсем лесно ще ги задминем в атеизма.

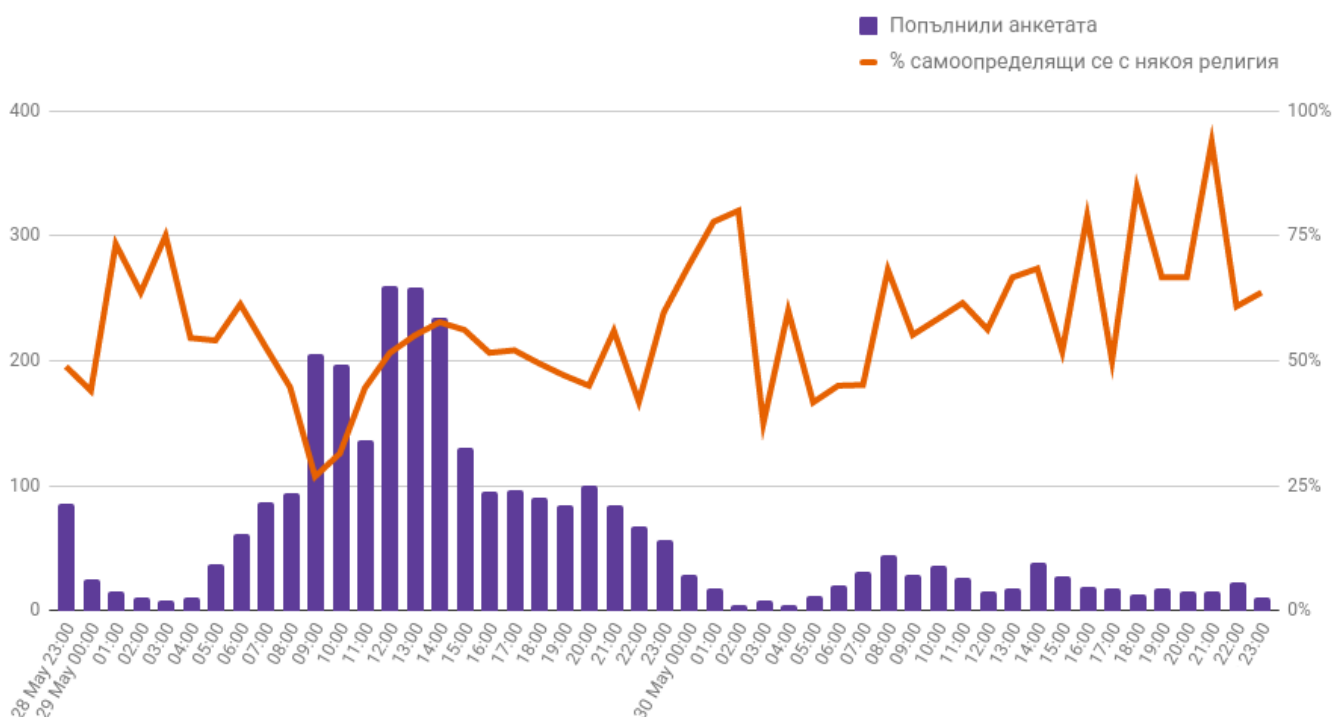
В графиката горе ще забележите и че с 50% повече „нерелигиозни“ смятат, че трябва да се въведе данъка, в сравнение с „религиозните“. Причината може би е, че държавата отдели 4.5 млн. лв от бюджета за 2016-та за субсидии на вероизповеданията. През годините има тенденция на увеличаване и повечето пари отиват за ремонти. Няколко стотин хиляди са за подпомагане на български църкви за граница. Ако се въведе данък и наистина онези 7.7% отговорили с твърдо „да“ се регистрират, то субсидията ще набъбне на поне 60 млн. Това би разтоварило останалите данъкоплатци с поне няколко милиона, с което си обяснявам отговорите на „нерелигиозните“. Разбира се, всичко това е условно, защото анкетата далеч не е представителна за всички работещи.

Социо-стъкмистика

Въпросът за представителността на анкетата беше засегнат още от самото ѝ пускане. Навсякъде коментирах, че целта въобще не е представителност и че нямам намерение да правя обобщения за „религиозността на нацията“. Изводите, които описах до тук, идват с много условности и уговорки. Похвално е, че толкова много хора ги забелязаха от рано и това ми дава надежда, че все пак критичното мислене не е залязло толкова, колкото си мислим.

тенденцията се обръща около 14 часа и вечерта. Това съвпада като време със споделянията на групи на тема атеизъм и религия.

Представителността е най-ключовото понятие, за което трябва да внимаваме. Белезите за „счупена“ представителност са много – анкети в интернет, само пред стационарен телефон или друго ограничено средство за комуникация, концентриране само върху градовете или дори центъра им и прочие. Най-ясен пример за такива дефекти се виждат в социологическите проучвания около

Най-очевидният проблем с анкетата ми е, че се провежда в мрежата. Това само по себе си силно ограничава качеството, защото не покрива представителна извадка от населението. Отделно, анкетата беше разпространявана в социалките от човек на човек, което още повече предполага затвореност на кръга на хора, които я попълват. Най-ясно изразеният белег за това се вижда в активността и групирането на отговарящите през времето. Тази графика показва точно това – в синьо са попълнените на час, а в червено – дялът самоопределящи се с някоя религия. Вижда се ясно, че в 9 до 11 сутринта е имало много попълващи „нерелигиозни“, докато

изборите. Почти без изключение те са безсмислени като данни, но за сметка на това имат огромно влияние върху общественото мнение. Няма по-известен пример от провала на прогнозите за изборите през 2016-та в щатите. Сайтът FiveThirtyEight има госта [добро обяснение](#) защо се случи това. Сред основните причини е именно пропускането на цели демографски групи в допитванията.

Друг фактор в мащабът. Тук всъщност той говори в моя полза, тъй като дори големите социологически агенции боравят с няколко хиляди анкетирувани. Ако се възгледате в [гюклага](#) на Pew Research, техните изводи за България се

основават на само 1619 души. Разбира се, броят няма значение, когато в извадката няма представителност. Те твърдят, че са използвали методи осигуряващи такава. Това обаче трябва да се докаже. Обикновено сред въпросите се поставя такъв, резултатите от които може да се сравнят с обективна статистика. Например – възрастовото разпределение на населението, броят женени или брой деца в домакинството. Ако средните стойности по възрастови групи или местоживее не отговарят на средното за страната, то извадката не е представителна. Именно такъв [сериозен дефект илюстрирах](#) с едно друго нашумяло изследване разглеждащо отлагането на деца и брака сред младите в България. Рев още не са публикували данните си, за да сравним. 1600 души обаче не са много. Вчера Инфограф [прегунпрегу](#), че привидното повишаване на дяла бедни българи може да се дължи на увеличената извадка в анкетата на НСИ – от 7300 на 8600 домакинства. Това може да е индикация, че старата извадка е била твърде малка или недостатъчно представителна. Разликата между анкетираниите от НСИ и Рев е 4-5 пъти.

Дефект на всяка една подобна анкета е, че разчита на субективни фактори. В повечето случаи, като етническото и религиозното самоопределяне, това е неизбежно. Ако не сме внимателни обаче, това може да доведе до сериозни проблеми. Чалаби посочва, че онази анкета за мюсюлманите и джихада също е била през интернет и отговорилите са били доста малко предвид голямото мюсюлманско население на Великобритания. По-важното обаче е, че е нямало абсолютно никакъв начин да се потвърди, че някой не е попълвал анкетата без да е мюсюлманин просто така – за да изкриви резултата. Това съвсем не е за пренебрегване предвид медийният отзвук, който такива „изследвания“ привличат. Бихте се учудили колко от сензационните новини, които четем, всъщност се осланят именно на изследвания като цитираното от Чалаби и това, което аз направих. Разликата е, че там не говорят за условностите, а дори сериозни медии скачат на бомбастични изводи без да [направят критична проверка](#).

Не по-малко важни са и предложените отговори. Вече обсъдихме как въпросите може

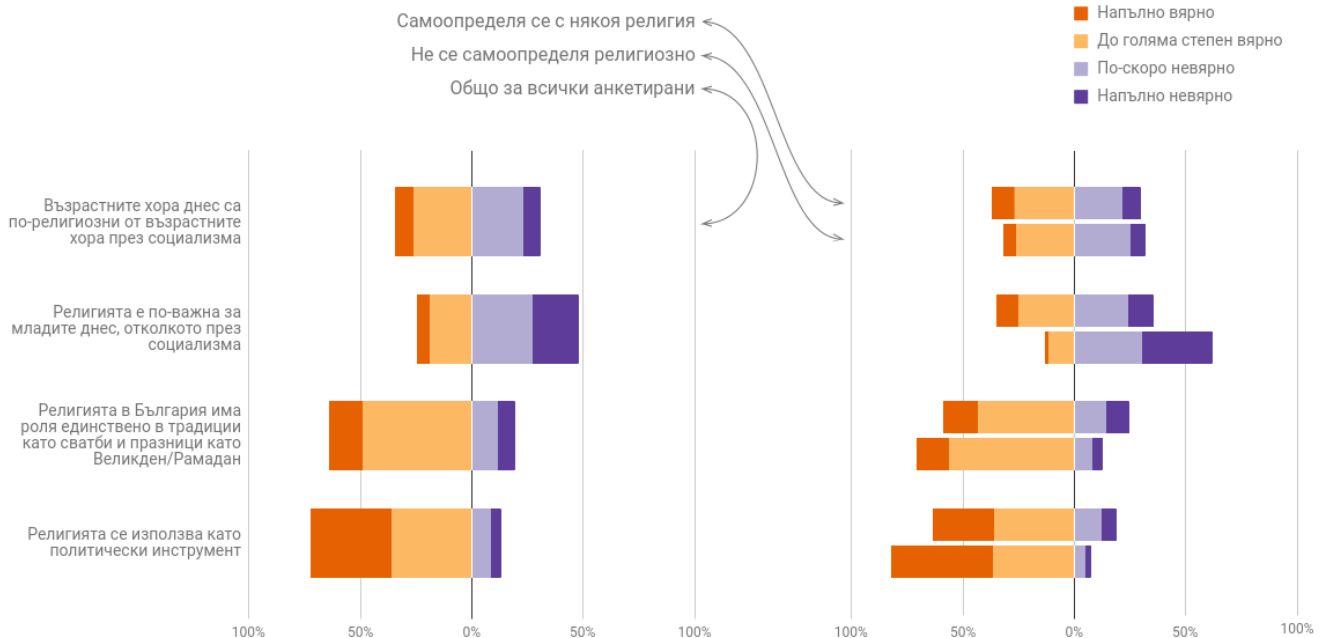
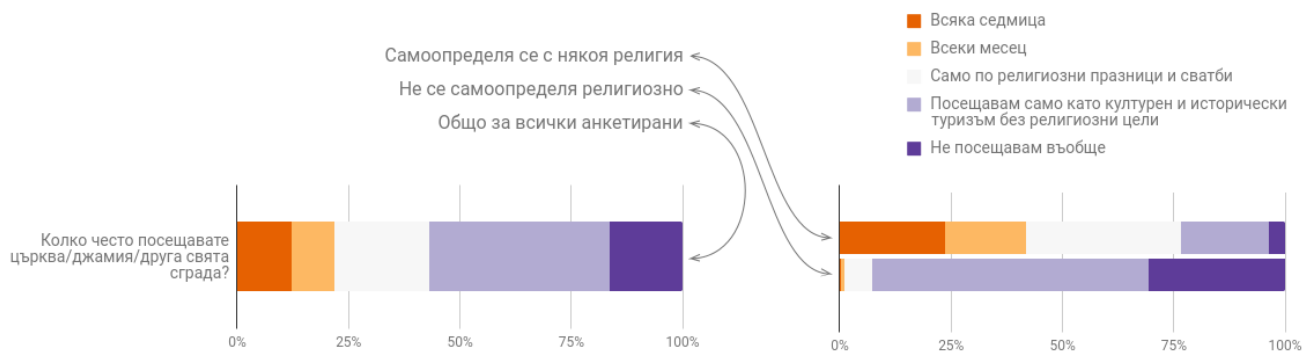
да се разбират различно в различните държави и култури. Изборът на отговори също може да изкриви значително резултата. Нарочно добавих отговор „други религии“ и „други“ при въпроса за самоопределянето. Идеята какво е религия доста се разминава между хората. Аз, например се самоопределям като православен християнин, но в никакъв случай не бих се самоопределил с БПЦ. Също така вярванията ми са много по-близки до агностиците, отколкото до религиозните. Това разминаване между възприятие за религия, традиции, празници и спиритуалност трудно се вписва в която и да е от кутийките, които сам дадох като отговори. Съвсем естествено липсата на „атеист“ и различни степени от спектъра на вярващите раздразни някои хора. Отново обаче повтарям – целта ми не беше да изследвам религиозността, което е невъзможно предвид вложените дефекти описани тук. Основната ми цел е да илюстрирам тези дефекти.

Другите въпроси

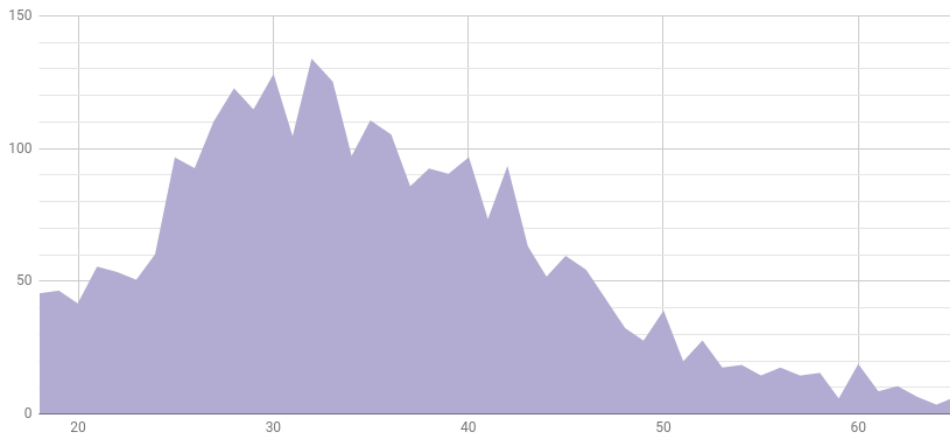
В анкетата имаше още няколко точки, които добавих просто, защото бяха интересни и присъстваха в оригиналното изследване на Pew. Малко над 22% от отговорилите и около 41% от религиозните казват, че ходят поне веднъж месечно в храм. 57% от всички или посещават църкви, джамии и синагоги като туристи, или не ходят въобще. Интересно е, че едва 25% посещаващите храм всяка седмица, казват, че са съгласни с въвеждането на църковен данък. Ако се въведе, по-малко от половината от тях (45%) казват, че биха го плащали. Струва ми се, че това показва друг интересен аспект на връзката между религиозност и църква поне сред балона ни от познати в мрежата.

В следващите отговори се забелязва относително единодушие. Разделени сме дали възрастните са повече или по-малко религиозни от соца насам. За религиозността на младите има известно разминаване между двата лагера, но мнозинството не смята, че се е увеличила. Това се разминава и с резултатите на Pew. Над 60% от всички групи смятат, че религията има място само в семейни традиции и празници. Това пък потвърждава голямото мнозинство отговорили, че религията няма място в политиката. Все пак, също толкова смятат, че политиките се опитват и навярно успяват да я използват в кампаниите си.

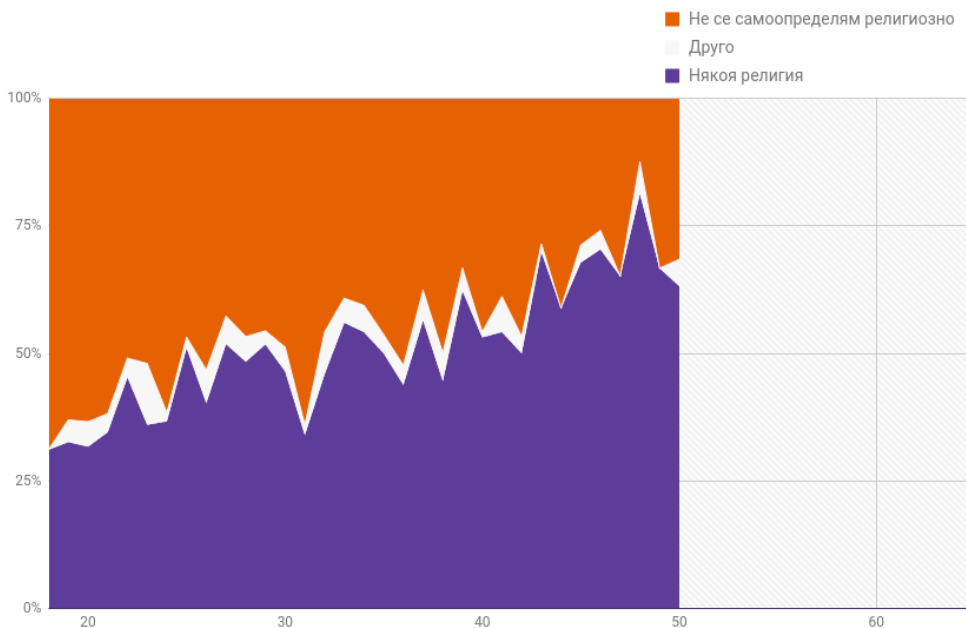

Тук виждате разбивката по възрасти. Не се различава драстично от разпределението на населението на страната, но това не го прави приложимо към населението. Също така, 75% от попълнителите живеят в град на 100 хиляди души, а 10% са в чужбина. Това говори повече за социалния ми балон, отколкото за религиозността на българите като цяло.

Всъщност, именно затова не направих сравнение на отговорите по възрастови групи. Тъй като анкетата е проведена в интернет, се вижда ясно практическата липса на отговорили над 65 години. Така не мога да сравнявам „млади“ и „стари“. Това не означава, че доста „изследвания“ го правят – взима се извадка от 1000 души, 10 от тях са в пенсионна възраст и на тяхна база се съди за всички 1.4 млн. българи в тази група.

Тук съм показал религиозността по възрасти. Вижда се ясна пропорционална корелация между възрастта и самоопределянето с някоя религия. Отрязал съм графиката на 50 години, защото попълнителите посочили над тази възраст са по 10-20, което не позволява да се правят изводи.

Данни и препратки

Статиите на Pew Research заедно с въпросниците и целият доклад за религията в източна Европа ще намерите на [страницата](#) [им](#). Данните от моята анкета ще може да свалите като [Excel](#) файл. Може да го използвате както намерите за добре, но ще се радвам, ако сложите обратна връзка.

Други подобни анализи са [разяснението ми за смъртността](#) и как не разбираме тази метрика, [раждаемостта](#) и как е пълно с [фалшиви новини](#), броя на [работещите българи в чужбина](#) и как тази статистика е просто измислена и не на последно място – защо [не разбираме данните за бедността](#).

Боян Юруков
yurukov@gmail.com
<http://yurukov.net>
@yurukov